

ОЦЕЊИВАЊЕ УЧЕНИКА У СРЕДЊЕМ ОБРАЗОВАЊУ И ВАСПИТАЊУ (са примерима из праксе)

Законски основ

Поступак оцењивања ученика у средњем образовању и васпитању уређен је:

Законом о основама система образовања и васпитања ("Службени гласник РС", бр. 72/2009, 52/2011, 55/2013 и 35/2015-аутентично тумачење, 68/2015 и 62/2016 - одлука УС, даље: **Закон**),

Законом о средњем образовању и васпитању ("Службени гласник РС", број 55/2013) и

Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању ("Службени гласник РС", број 82/2015, даље: **Правилник**).

ОЦЕЊИВАЊЕ УСПЕХА УЧЕНИКА ИЗ НАСТАВНОГ ПРЕДМЕТА

Начин и поступак оцењивања

У току једног полугодишта ученик се оцењује најмање три пута, односно ако је недељни фонд часова наставног предмета један час, ученик се оцењује најмање два пута у току једног полугодишту.

Оцена успеха ученика је јединствена и ученик се оцењује на основу усмене и писмене провере постигнућа и практичног рада, односно применом различитих метода и техника, које наставник бира у складу с критеријумима оцењивања и прилагођава потребама и развојним специфичностима ученика.

Поред наведених начина оцењивања, ученик се оцењује и на основу активности и његових резултата рада, а нарочито:

- излагања и представљања (уметнички наступи, спортске активности, изложбе радова, резултати истраживања, извештаји, учешће у дебати и дискусији, дизајнерска решења, практични радови, учешће на такмичењима и смотрама и др.);
- продукта рада (модел, макете, постери, графички радови, цртежи, есеји, домаћи задаци, презентације и др.);
- учешћа и ангажовања у различитим облицима групног рада и на пројектима, укључујући и интердисциплинарне пројекте; учешће у активностима самовредновања и вршњачког вредновања;
- збирки одабраних ученикових радова - портфолио и др.

Критеријуми оцењивања морају бити усвојени на педагошком колегијуму и усклађени на нивоу стручног већа у оквиру истог и/или сродних предмета. Оцењивање из истог предмета у једној школи изводи се на основу истих или упоредивих критеријума и инструмената оцењивања.

Карактеристике оцењивања ученика на основу писмене провере постигнућа су:

- распоредом писмених задатака и писмених провера дужих од 15 минута, планира се највише једна провера у дану, а три у наставној недељи;

- наведени распоред и промене распореда утврђује одељенско веће на препоруку педагошког колегијума и он се уписује у дневник рада и објављује, за свако одељење, на огласној табли школе, односно на званичној интернет старни школе, четири пута у току школске године према годишњем плану рада школе;

- наставник је дужан да обавести ученике о наставним садржајима који ће се писмено проверавати према поменутом распореду, најкасније пет дана пре провере.

Провера постигнућа ученика обавља се на сваком часу и ученик у току часа може да буде само један пут оцењен за усмену или писмену проверу постигнућа.

Уколико после писмене провере постигнућа више од половине ученика једног одељења добије недовољну оцену, писмена провера се понавља за ученика који је добио недовољну оцену и за ученика који није задовољан оценом. Оваква провера се понавља једанпут и може да буде организована на часу допунске наставе.

Пре организовања поновљене провере, наставник је дужан да одржи допунску наставу, односно да организује допунски рад.

План организовања допунске наставе са ученицима утврђује наставничко веће, одељенско веће и стручна већа.

Оцена добијена после писмене провере постигнућа уписује се у дневник рада у року од осам дана од дана провере.

Ученик и родитељ имају право увида у писани рад ученика на основу кога је оцена дата (писмене радове, контролне задатке, тестове знања, производе практичног рада, презентације и др.), као и право на образложење оцене.

Оцене које ученик добије током школске године применом различитих техника прикупљања података за оцењивање су равноправне.

Ученику се не може умањити оцена из наставног предмета због непримереног понашања у школи или неиспуњавања обавеза према факултативним и ваннаставним облицима рада.

Закључна оцена из предмета

Закључна оцена из изборних предмета је описна, односно из изборног предмета верска настава је: истиче се, добар и задовољава, из изборног предмета грађанско васпитање је: веома успешан и успешан.

Из осталих предмета закључна оцена је бројчана и утврђује се на основу свих оцена добијених од почетка школске године, на основу сагледавања развоја, напредовања и ангажовања ученика и на основу прикупљених података у педагошкој документацији наставника.

Закључна оцена из предмета утврђује се на крају првог, односно другог полугодишта, под условом да ученик има најмање три, односно две оцене у току полугодишта.

То практично значи да не може да се утврдити закључна оцена уколико ученик има мање од три, односно две оцене у току полугодишта.

Правлником се прописује обавеза за предметног наставник који није утврдио прописан број оцена у току полугодишта, да ученику, који редовно похађа наставу,

а нема прописани број оцена, спроведе оцењивање у току трајања полугодишта (у току последње недеље наставе), на редовном часу или часу допунске наставе на коме присуствује, поред предметног наставника и одељенски старешине, члан стручног већа, стручни сарадник (педагога или психолога) или група ученика.

У ситуацији, када предметни наставник, из било којих разлога, није у могућности да организује оцењивање на посебно организованом часу у току трајања полугодишта, школа је дужна да обезбеди одговарајућу стручну замену, а ради оцењивања ученика (чл. 17. ст. 10. Правилника).

У ситуацији када је ученик због болести долазио на наставу с времена на време у току полугодишта и нема довољан број оцена, поставља се питање, како закључити таквом ученику оцене на крају првог, односно другог полугодишта?

Одредбама Правилника је прописано да предметни наставник који није утврдио прописан број оцена у току полугодишта, има обавезу да ученику, који редовно похађа наставу, а нема прописани број оцена, спроведе оцењивање у току трајања полугодишта (у току последње недеље наставе), на редовном часу или часу допунске наставе на коме присуствује, поред предметног наставника и одељењски старешине, члан стручног већа, стручни сарадник (педагога или психолога) или група ученика (чл. 17. ст. 9.).

Све горе наведено указује, да је наставник у обавези, да предузме све активности, у складу са Правилником, како би, у временском периоду, када ученик редовно похађа наставу, спровео оцењивање и оценио га са најмање три, односно две оцене у току полугодишта.

Међутим, у ситуацији када ученик из оправданих разлога није присуствовао настави више од једне трећине предвиђеног броја часова, а оцењивањем се утврди да није остварио прописане циљеве, исходе и стандарде постигнућа у току савладавања школског програма, упућује се на разредни испит (чл. 55. Закона о средњем образовању и васпитању).

У околностима када два или више наставника предлажу јединствену оцену за предмет, предлог закључне оцене одређује се на основу усаглашавања мишљења два или више наставника у односу на утврђене критеријуме и не може се предложити позитивна оцена уколико наставник једног дела предмета предлаже недовољну оцену.

Према одредбама Правилника закључна оцена за успех из предмета може изузетно да буде и највећа појединачна оцена уписана у дневник, добијена било којом техником провере постигнућа (чл. 17. ст. 13.).

Због честих несугласица у досадашњој пракси, а у вези са закључивањем оцена, Правилником је утврђена аритметичка средина која је потребна за закључну оцену за успех из предмета, односно прописано је да закључна оцена за успех из предмета не може да буде мања од:

- одличан (5), ако је аритметичка средина свих појединачних оцена најмање 4,50;
- врло добар (4), ако је аритметичка средина свих појединачних оцена од 3,50 до 4,49;
- добар (3), ако је аритметичка средина свих појединачних оцена од 2,50 до 3,49;
- довољан (2), ако је аритметичка средина свих појединачних оцена од 1,50 до 2,49,

- недовољан (1), ако је аритметичка средина свих појединачних оцена мања од 1,50 (чл. 17. ст.14. и 15.).

Закључну оцену из предмета утврђује одељенско веће на предлог предметног наставника, а ако се не прихвати предлог закључне оцене предметног наставника, одељенско веће може да утврди нову оцену гласањем према критеријумима утврђеним Правилником, уз образложење, које се уписује у дневник рада, у предвиђену рубрику и евидентира се у делу „напомена”, а у записнику са одељенског већа шире образлаже (чл. 17. ст. 16.-19.).

Уколико ученик има закључну недовољну оцену из самосталног модула на крају првог полугодишта наставник је дужан да организује допунску наставу за припрему ученика, на којој може да спроведе и оцењивање у вези са поправљањем оцене уз присуство одељенског старешине или стручног сарадника или ће оцењивање ученика, у вези са поправљањем оцене, спровести на часу допунске наставе у току трајања полугодишта.

ОЦЕЊИВАЊЕ НА ИСПИТУ

Успех ученика оцењује се и на испитима који се полажу по предметима и разредима.

У средњем образовању и васпитању полажу се: разредни, поправни, допунски, а до доношења нових наставних планова и програма у складу са Законом, полажу се и завршни, матурски, специјалистички испит и испит за проверу стручне оспособљености.

Наведени испити полажу се пред испитном комисијом, коју чине најмање три члана, које одређује директор школе, од којих су најмање два стручна за предмет.

Оцена на испиту утврђује се већином гласова укупног броја чланова комисије.

Успех ученика на испиту оцењује се бројчано, просечном оценом: одличан (5), врло добар (4), добар (3), довољан (2) и недовољан (1), која је коначна.

Оцењивање успеха ученика на завршном, односно матурском испиту

Успех ученика на завршном, односно матурском испиту, оцењује се бројчано, просечном оценом.

Општи успех на матурском испиту (у гимназији, стручној и уметничкој школи) исказује се једном оценом, као средња аритметичка вредност оцена добијених за поједине предмете, који су полагани на матурском испиту и оцене из матурског рада.

Оцена из матурског рада изводи се на основу оцена добијених на матурском раду и одбрани тог рада (средња аритметичка вредност).

Ученик који је на матурском испиту добио једну или две недовољне оцене полаже поправни испит, односно поправне испите. Уколико не положи поправни испит у августовском испитном року, поново полаже испит, односно испите, из предмета из кога, односно из којих није положио испит, као ванредан ученик, у роковима утврђеним општим актом школе.

Ученик који је на матурском испиту добио недовољну оцену из једног од делова тог испита (заједничког или изборног, односно посебног) полаже поправни испит, само из оног дела матурског испита из кога је добио недовољну оцену.

Ученик је положио матурски испит, ако је из заједничког и изборног, односно посебног дела испита, добио позитивну оцену.

У пракси се поставља питање, да ли ученик средње стручне школе, који на писменом делу матурског практичног рада (дела матурског испита) добије недовољну оцену, може да изађе на усмену одбрану тог рада?

Општи успех на матурском испиту исказује се једном оценом као аритметичка средња вредност оцена добијених на појединачним деловима матурског испита у складу са Законом.

Ученик је положио матурски испит ако је из свих појединачних делова матурског испита добио позитивну оцену.

Ученик који је на једном или два појединачна дела матурског испита добио недовољну оцену упућује се на полагање поправног или поправних испита.

Сходно наведеном, успех ученика на матурском практичном раду исказује се јединственом оценом на основу укупног броја бодова остварених на свим његовом деловима.

Уколико ученик на појединачном делу матурског испита, односно на матурском практичном раду, добије оцену недовољан (1), ученик није положио матурски испит и упућује се на полагање поправног испита из дела на коме није добио позитивну оцену (практичног рада).

ОЦЕЊИВАЊЕ ВЛАДАЊА УЧЕНИКА

Ученику се владање оцењује у току полугодишта описно, односно описном оценом, а на крају првог и другог полугодишта бројчаном оценом.

Описна оцена из владања

Описно оцењивање владања изражава се у току полугодишта описом учениковог односа према школским обавезама и сопственим правима и обавезама, другим ученицима, запосленима у школи, другим организацијама у којима се остварује образовно-васпитни рад, школској имовини, имовини других и заштити и очувању животне средине, као изреченој васпитној и васпитно-дисциплинској мери.

Описна оцена садржи предлог мера и активности које школа планира и предузима ради промене понашања ученика, као и начин укључивања одговарајућих установа, организација и појединаца и динамику праћења понашања ученика.

Описна оцена из владања евидентира се, у току првог и другог полугодишта, у педагошкој документацији наставника, односно одељенског старешине.

Закључна оцена из владања

На крају првог и другог полугодишта, само редован ученик се оцењује из владања и то бројчаном оценом: примерно (5), врло добро (4), добро (3), довољно (2) и незадовољавајуће (1), која утиче на општи успех ученика.

Закључна оцена из владања утврђује се на основу:

- сагледавања личности и понашања ученика у целини,
- процењивањем његовог понашања и извршавања обавеза прописаних законом, а нарочито на основу односа према: школским обавезама, другим ученицима, запосленима школе и других организација у којима се остварују поједини облици образовно-васпитни рад, школској имовини, имовини других лица или организација у којима се остварује настава или поједини облици образовно-васпитног рада и заштити и очувању животне средине и
- ефекта изречених васпитних и васпитно-дисциплинских мера.

Оцене из владања се поправља на предлог одељенског старешине, најкасније на крају полугодишта, када ученик:

- показује позитивне промене у свом понашању,
- прихвата одговорност за своје поступке,
- коригује своје понашање након указивања на непримерено понашање, након изречене васпитне, односно васпитно-дисциплинске мере и кроз појачани васпитни рад.

Важно је напоменути, да се одредбама члана 21. Правилника експлицитно прописује када се ученику, на крају првог и другог полугодишта, владање оцењује оценом:

- примерно (5): редовно похађа наставу и друге облике рада у које је укључен, поштује договорена, односно прописана правила понашања и мере безбедности, негује атмосферу другарства и конструктивног решавања конфликта у одељењу; своје ставове брани аргументовано водећи рачуна о осећањима других и усвојеним правилима понашања, поштује школску имовину и имовину других, има активан однос према очувању и заштити животне средине;
- врло добро (4): понаша се на начин описан на првом нивоу у складу са Правилником о протокопљу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање ("Сл. гласник РС", бр. 30/2010, даље: **Протокол**), ако након изречене васпитне мере и предузетих активности појачаног васпитног рада није дошло до позитивне промене у понашању ученика;
- добро (3): понаша се на начин описан на другом нивоу у складу са Протоколом, ако након изречене васпитне мере и предузетих активности појачаног васпитног рада није дошло до позитивне промене у понашању ученика;
- довољно (2): **понови** понашање на начин описан на другом нивоу у складу са Протоколом, ако након изречене васпитне или васпитно-дисциплинске мере и предузетих активности појачаног васпитног рада није дошло до позитивне промене у понашању ученика;
- незадовољавајуће (1) понаша се на начин описан на трећем нивоу у складу са Протоколом, ако након изречене васпитне или васпитно-дисциплинске мере и предузетих активности појачаног васпитног рада који је у интензитету примерен потребама ученика није дошло до позитивне промене у понашању ученика.

Одредбама Правилника уређено је смањење оцене из владања, на крају првог или другог полугодишта, ученику који неоправдано изостаје са наставе и то:

- 1) неоправдано изостајао са наставе од 5 до 8 часова, оцена врло добро (4);
- 2) неоправдано изостајао са наставе од 9 до 16 часова, оцена добро (3);
- 3) неоправдано изостајао са наставе од 17 до 25 часова, оцена довољно (2);
- 4) неоправдано изостајао са наставе 26 и више часова, оцена незадовољавајуће (1), (чл. 21. ст.3.).

Уместо закључка:

Одредбама Правилника уводи се новина у начину оцењивња владања ученика у средњем образовању и васпитању.

Школе су у претходном периоду, саме, својим актима, уређивале начин утврђивања закључне оцене из владања у односу на изречене васпитне и васпитно-дисциплинске мере, односно на број неоправданих изостанка са наставе.

Међутим, сада се, одредбама Правилника уводи „разврставање понашања ученика по нивоима” у складу са Протоколом, а које утуче на утврђивање закључне оцене из владања.

Битно је напоменути, да, према одредбама Правилника, на смањење оцене из владања утичу и изречене васпитне и васпитно дисциплинске мере, као и околност да није дошло до позитивне промене у понашању ученика, након изречене васпитне, односно васпитно-дисциплинске мере и предузетих активности појачаног васпитног рада.

Према Правилнику:

- на оцену из владања врло добро (4) и добро (3), поред понашања ученика на начин описан на првом, односно на другом нивоу, утичу и изречене васпитне мере (опомена, укор одељенског старешине, укор одељенског већа);

- на оцену из владања довољно (2), поред понашања ученика на начин описан на другом нивоу, **које је поновљено**, утичу, поред изречених васпитних мера и изречен васпитно-дисциплинске мере (укор директор, укор наставничког већа, искључење ученика из школе, односно школе са домом);

- на оцену из владања незадовољавајуће (1) поред понашања ученика на начин описан на трећем нивоу, утичу изречене васпитне мере и васпитно-дисциплинске мере (укор директор, укор наставничког већа, искључење ученика из школе, односно школе са домом).

Такође је, одредбама Правилника прописан број неоправданих изостанака на основу којих се ученику смањује оцена из владања.

Да подсетимо:

Протоколом се утврђује разврставање насиља, злостављања и занемаривања на нивое, када су актери ученици:

Први ниво:

Облици физичког насиља и злостављања су, нарочито: ударање чверга, гурање, штипање, гребанье, гађање, чупање, уједање, саплитање, шутирање, прљање, уништавање ствари.

Облици психичког насиља и злостављања су, нарочито: омаловажавање, оговарање, вређање, ругање, називање погрдним именима, псовање, етикетирање, имитирање, „прозивање”.

Облици социјалног насиља и злостављања су, нарочито: добацивање, подсмивање, искључивање из групе или заједничких активности, фаворизовање на основу различитости, ширење гласина.

Облици сексуалног насиља и злостављања су, нарочито, неумесно, са сексуалном поруком: добацивање, псовање, ласцивни коментари, ширење прича, етикетирање, сексуално недвосмислена гестикулација.

Облици насиља и злостављања злоупотребом информационих технологија и других комуникационих програма су, нарочито: узнемиравајуће позивање, слање узнемиравајућих порука СМС-ом, ММС-ом.

Други ниво:

Облици физичког насиља и злостављања су, нарочито: шамарање, ударање, гажење, цепање одела, "шутке", затварање, пљување, отимање и уништавање имовине, измицање столице, чупање за уши и косу.

Облици психичког насиља и злостављања су, нарочито: уцењивање, претње, неправедно кажњавање, забрана комуницирања, искључивање, манипулисање.

Облици социјалног насиља и злостављања су, нарочито: сплеткарење, ускраћивање пажње од стране групе (игнорисање), неукључивање, неприхватање, манипулисање, искоришћавање.

Облици сексуалног насиља и злостављања су, нарочито: сексуално додиривање, показивање порнографског материјала, показивање интимних делова тела, свлачење.

Облици насиља и злостављања злоупотребом информационих технологија су, нарочито: оглашавање, снимање и слање видео записа, злоупотреба блогова, форума и четовања, снимање камером појединаца против њихове воље, снимање камером насилних сцена, дистрибуирање снимака и слика.

Трећи ниво:

Облици физичког насиља и злостављања су, нарочито: туча, дављење, бацање, проузроковање опекотина и других повреда, ускраћивање хране и сна, излагање ниским температурама, напад оружјем.

Облици психичког насиља и злостављања су, нарочито: застрашивање, уцењивање уз озбиљну претњу, изнуђивање новца или ствари, ограничавање кретања, навођење на коришћење наркотичких средстава и психоактивних супстанци, укључивање у деструктивне групе и организације.

Облици социјалног насиља и злостављања су, нарочито: претње, изолација, малтретирање групе према појединцу или групи, организовање затворених група (кланова) које има за последицу повређивање других.

Облици сексуалног насиља и злостављања су, нарочито: завођење од стране одраслих, подвођење, злоупотреба положаја, навођење, изнуђивање и принуда на сексуални чин, силовање, инцест.

Облици насиља и злостављања злоупотребом информационих технологија су, нарочито: снимање насилних сцена, дистрибуирање снимака и слика, дечија порнографија.

Ради уједначеног и примереног поступања, установа у превенцији и интервенцији на насиље, злостављање и занемаривање, општим актом утврђује као лакше повреде обавеза ученика:

- понављање насилног понашања са првог нивоа када васпитни рад није делотворан;

- насилно понашање са другог нивоа када појачани васпитни рад није делотворан.

Насилно понашање са трећег нивоа може да буде третирано као тежа повреда обавеза и као повреда забране утврђене Законом, у зависности од околности (последице, интензитет, учесталост, учесници, време, место, начин и др.), што процењују тим за заштиту и директор.

Ниво насиља и злостављања условљава и предузимање одређених интервенционих мера и активности.

На првом нивоу, по правилу, активности предузима самостално одељењски старешина, наставник, односно васпитач, у сарадњи са родитељем, у смислу појачаног васпитног рада са васпитном групом, одељењском заједницом, групом ученика и индивидуално.

Изузетно, ако се насилно понашање понавља, ако васпитни рад није био делотворан, ако су последице теже, ако је у питању насиље и злостављање од стране групе према појединцу или ако исто дете и ученик трпи поновљено насиље и злостављање за ситуације првог нивоа, установа интервенише активностима предвиђеним за други, односно трећи ниво.

На другом нивоу, по правилу, активности предузима одељењски старешина, односно васпитач, у сарадњи са педагогом, психологом, тимом за заштиту и директором, уз обавезно учешће родитеља, у смислу појачаног васпитног рада. Уколико појачани васпитни рад није делотворан, директор покреће васпитно-дисциплински поступак и изриче меру, у складу са Законом.

На трећем нивоу, активности предузима директор са тимом за заштиту, уз обавезно ангажовање родитеља и надлежних органа, организација и служби (центар за социјални рад, здравствена служба, полиција и друге организације и службе). Уколико присуство родитеља није у најбољем интересу ученика, тј. може да му штети, угрози његову безбедност или омета поступак у установи, директор обавештава центар за социјални рад, односно полицију.

На овом нивоу обавезни су васпитни рад који је у интензитету примерен потребама ученика, као и покретање васпитно-дисциплинског поступка и изрицање мере, у складу са Законом. Ако је за рад са учеником ангажована и друга организација или служба, установа остварује сарадњу са њом и међусобно усклађују активности.

УТВРЂИВАЊЕ ОПШТЕГ УСПЕХА УЧЕНИКА

Општи успех ученика утврђује се на крају првог и другог полугодишта на основу аритметичке средине позитивних закључних бројчаних оцена из предмета и оцене из владања. Владање ванредних ученика не оцењује се.

Оцене из факултативних предмета не утичу на општи успех ученика.

Општи успех ученика утврђен на крају првог и другог полугодишта од првог до трећег, односно четвртог разреда је:

- одличан, ако има средњу оцену најмање 4,50;
- врло добар, ако има средњу оцену од 3,50 закључно са 4,49;
- добар, ако има средњу оцену од 2,50 закључно са 3,49;
- довољан, ако има средњу оцену до 2,49.

Важно је напоменути, да се општи успех не утврђује ученику ако има из предмета закључну оцену недовољан (1) или је из предмета, који се оцењују бројчаном, односно описном оценом, неоцењен, све до окончања поступка оцењивања.

Да ли понавља разред ученик четвртог разреда средње школе који на крају другог полугодишта има четири (4) и више недовољних оцена?

Законом, одредбама члана 108. став 7. прописано је, између осталог, да ученик средњег образовања понавља разред, ако на крају другог полугодишта има више од две недовољне закључне бројчане оцене или не положи поправни испит.

Одредбама члана 53. став 2. Закона о средњем образовању и васпитању уређено је, између осталог, да редован ученик понавља разред када на крају другог полугодишта има три или више непрелазних оцена из обавезних предмета и изборних предмета који се оцењују бројчано.

Сходно наведеном, редован ученик четвртог разреда средње школе, који на крају другог полугодишта, за успех из предмета, има четири недовољне закључне бројчане оцене, понавља разред.

Такав ученик, у смислу члана 47. став 2. Закона о средњем образовању и васпитању, може да заврши четврти разред, следеће школске године, у својству ванредног ученика, полагањем испита из свих предмета четвртог разреда утврђених школским програмом, осим, ако је старији од 20 година, из предмета физичко васпитање.

У Београду, 13.08.2017. год.

аутор: Биљана Антић, дипломирани правник